

CARMEN DĂRĂBUȘ, România

Mots-clef : voyage initiatique, marque identitaire, pérennité/caducité, mythe/histoire, essence/apparence, branche en or.

Résumé

Le travail Identification par initiation mise en discussion le mythe comme une forme originaire de la culture - un phénomène très complexe, qui change son contenu dans le même temps que les changements profonds qui se passent dans la société. Roman ésotérique, La branche en or, roman écrit par Mihail Sadoveanu, on met en discussion des problèmes éternels d l'humanité – l'espoir, la connaissance, les ambitions, l'amour – dans le rapport du mythe avec l'histoire. Le voyage suppose un devoir ou un besoin d'avoir des expériences nouvelles et qui, beaucoup de fois provoque un changement intérieur profond. Kesarion Breb, le personnage du roman, est choisi par Decheneu, le Grand Prêtre, pour accumuler d'expérience et des renseignements de la vie politique et sociale de L'Empire Byzantin. Jusqu'à la fin de son voyage, il va comprendre que le monde a perdu son organicité, car l'histoire a gagné la bataille avec la sacralité archaïque du mythe.

Identificare prin inițiere

Preocupat de problematica spirituală, începutul de secol XXI reconsideră mitul prin prisma schimbărilor profunde din sânul societății, a problematicii umane care evoluează ea însăși în timp. Literatura fie revigorează valoarea sacră a mitului, fie o laicizează: „Fondul apercetiv al conștiinței noastre moderne s-a format prin laicizarea recuzitei simbolice create la confluența dintre cele două mari mitologii: mitologia greacă și creștinismul”¹ – lumi între care pendulează, în straturile de

¹ Gabriel Liiceanu, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filosofia culturii*, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 49.

adâncime, și conținutul romanului discutat. Inițierea, simbolistica și iubirea fuzionează în țesătura schimbărilor hotărâtoare în succesiunea civilizațiilor. Prin intermediul acestora omul percepe solidaritatea dintre etapele importante ale vieții; romanul *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu reface, epic, într-un traseu circular, o experiență de viață de tip vizionar, descifrând semnele mutațiilor pe care civilizația umană le va trăi, pentru că „mitologiile sunt depozite de sensuri așezate pe un teren epic de factură religioasă. În orice mitologie se rezolvă, sub forma unor imagini epice particulare, suma problemelor existențiale ale unei comunități – geneze, etiologii și în general sensuri trans-empirice acordate tuturor secțiunilor care alcătuiesc experiența de viață a grupului respectiv”².

Funcția inițierii este un marcator identitar etnic important în toate culturile arhaice și tradiționale, prin valorile primite de la ființe supranaturale sau excepționale printr-un grad maxim de inițiere. Rolul maestrului este acela de a transmite ucenicilor o profundă înțelegere a vieții, în relație organică cu experiențele speciale ale comunității, dar ținând cont și de ceea ce se petrece dincolo de comunitate. Eroul sadovenian Kesarion Breb asimilează toate datele morfologiei inițierii, dar înainte, al treizeci și doilea Decheneu (nume cu trimitere simbolică la cifra 10, a perfecțiunii divine) este depozitarul riturilor eterne ale unei civilizații, memoria sa mitică: „**10** este universul, totalitatea, numărul cifrelor. Există 10 sefiroturi, 10 nume divine, 10 degete la mâini. Există 10 predicate scolastice (substanță, calitate, cantitate, poziție, loc, timp, relație, habitus, acțiune, pasiune). E cifra circumferinței și a centrului ei, *tetractys* pitagoreică (1+2+3+4=10). E cifra de bază pe care aproape toate popoarele au folosit-o”³. Alături de cifra **10**, cifra **7** este o altă cifră cu un puternic simbolism în carte, pentru că vreme de șapte ani Kesarion va medita în templele Egiptului, probând faptul că umanitatea, indiferent de forma pe care o îmbracă, are un substrat mitic comun, legătura dintre civilizații, pe care o face Kesarion prin intermediul călătoriei, pregătindu-se să devină al treizeci și treilea Decheneu, cifra treizeci și trei având o puternică încărcătură simbolică a distrugerii. De altfel, în final se va profeți că el este ultimul Decheneu. Este un lung moment de aparentă odihnă după lunga călătorie dintr-o civilizație veche spre alta, la fel de veche: „Odihna din ziua a șaptea marchează un legământ dintre Dumnezeu și om. Cifra șapte, sumă dintre patru și trei, este semnul omului întreg, al lumii complete, încheiate, a creșterii. El exprimă Cuvântul Desăvârșit, și deci al unității originare”⁴. Fiecare dintre cei doi este însoțit de o cifră care simbolizează desăvârșirea: Decheneu, de zecele desăvârșirii divine, Kesarion – de șaptele desăvârșirii terestre, care deja a intrat în legătură cu divinul, pregătindu-se să ia locul celui care-l întruchipează pe zece. În credințele egiptene, șaptele este viața veșnică, pe care o

² Gabriel Liiceanu, op. cit., p. 44.

³ Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 87.

⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. III, Ed. Artemis, București, 1994, p. 289.

simbolizează și Kesarion prin forța de regenerare și perpetuare a cunoștințelor accesibile inițiaților. Sfatul pe care îl va primi Kesarion de la maestrul său înaintea călătoriei este acela de a fi asemenea izvorului, limpede și mlădios, capabil să pătrundă dincolo de materie, ținând comunicarea cu divinitatea. După experiența contopirii cu sacrul, în templele Egiptului, urmează aceea a mundanului, în Bizanț. Elementul-cheie al riturilor păgâne și din spațiul dac este regenerarea: „Învățăceii cei tineri își coborâra frunțile închizând ochii. Prorocul făcu asupra capetelor închinete, pe rând, semnul celor patru puncte, care înseamnă nemărginirea în spațiu, regenerarea neconținută a vieții, jertfa și mângâierea. Era vechiul semn al inițiaților, pe care, în văile depărtate, unde se alină apele, la același ceas, preoții legii nouă, a lui Iisus, îl făceau asupra poporului, vestind Învierea.”⁵ Funcția lui Decheneu este nu doar de păstrare a datinilor, ci și de repunere a lor, permanent, în circuitul neamului său. Locul în care trăiește este unul de o sălbăticie primordială, iar durata este cea impusă de ciclurile existențiale patriarhale. Rolul său este și acela de a traduce simbolurile ascunse în imagini accesibile supușilor săi, pentru că „orice mitologie este astfel o uriașă simbolică creată și menținută de o conștiință colectivă într-un răstimp istoric.”⁶ Acest lucru se va și întâmpla pentru că, în timp, domnul Stamat, „adunătorul de roce”⁷, cum însuși se numește, este cel care evocă povestea magului și a ucenicului său, datorită nevoii de a se conecta la valori dincolo de raționalitatea nesatisfăcătoare a vremurilor sale: „Am ajuns să prețuiesc și să iubesc aceste alcătuirii vechi ale religiei vechi a pământului acestuia, găsind în ele însăși gândirea strămoșilor mei și însuși sufletul lor. Religia nouă, care n-are decât zece veacuri, nu s-a putut substitui puterilor trecutului decât în parte și superficial”⁸. De altfel, Stamat simte că riturile după care trăiește poporul său sunt unele mult mai vechi decât cele oficializate prin religia actuală, că există o prelungire sau o camuflare a vechiului în nou: „Poporul încă practică legea veche. De aceea, să nu vi se pară de mirare dacă voi invoca umbra severă a bătrânului preot păgân care a sălășluit cândva sub bolta unei asemenea peșteri”⁹. Statutul lui Decheneu se leagă organic de mitul orfic – inițiativ, prin excelență, unul din puținele mituri trace devenite celebre. Kesarion Breb, pentru a-i lua locul, trebuie să aibă și experiența mundanului, înaintea ascezei. Drumul se va dovedi un labirint inițiativ, iar centrul acestuia este tocmai Muntele Sacru al lui Decheneu; intrarea lui Kesarion Breb în labirint se realizează în momentul în care acesta este trimis de către bătrânul Maestru în Egipt, având ca scop cunoașterea. Tot o formă de cunoaștere este și cea practică de Stamat, care-și trăiește, prin călătorie, propria sa inițiere. Constatarea sa este aceea că nimic nu s-a schimbat în bine, ci s-a produs o atrofiere a instinctelor vitale, a legăturilor organice cu universul. Rezultatele obținute

⁵ Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1986, p. 17.

⁶ Gabriel Liiceanu, op. cit., p. 44.

⁷ Mihail Sadoveanu, idem, p. 6.

⁸ Ibidem, p. 7.

⁹ Ibidem, p. 7.

prin deducții logice, prin raționamente științifice sunt aceleași cu cele din vechime, doar numele lor s-a schimbat, pentru a da senzația de noutate. Decheneu este purtătorul și transmițătorul memoriei ancestrale, dovedind că mitul e un mod de viață, nu spațiu imaginar al fabulosului: „Bătrânul preot mi-a deschis înțelegerea eresurilor, a datinilor, a descântecelelor, a vieții intime a poporului nostru, așa de deosebită de civilizația orășenească. Acest neam trăiește încă în trecut; toți copiii lui care intră la universitate sar veacurile, desfăcându-se de el, desrădăcinându-se și murind”¹⁰. Așadar omul modern e o ființă incompletă, care trebuie să se întoarcă în spațiul esoteric pentru a se regăsi ca totalitate. Traseul de urmat este cel al monahilor lui Zamolxis: „sub mântălile de lână sură purtau și ei straie albe, semn al inițierii. În picioare purtau opinci de piele. Capetele erau goale și pletoase. Obrazurile cu bărbi castanii. Aveau ochi în culoarea cerului și a apelor, fiind neamuri de vechi pământeni”¹¹. Sediul lui Decheneu este un secret accesibil doar unor inițiați și funcționează ca un centru protejat chiar de labirint. Alegerea sa pentru Kesarion Breb se bazează pe cunoaștere și intuiție, pentru că vede în el un caracter puternic, capabil să reziste ispitelor, piedicilor de tot felul din labirintul inițiativ al călătoriei spre Egipt, dar mai ales avea darul percepției naturii umane, fără a se lăsa înșelat de aparențe. Unul din rolurile importante ale inițierii acesta este: de a vedea dincolo de aparențe, de a nu te lăsa sedus din jocul de suprafață al lumii. Romanul face parte din unitatea de gândire sadoveniană – conservarea, întoarcerea la relația cu civilizația arhaică nedegradată de experimentele umane care sfidează ritmurile de viață patriarhale. Stamatrin trăiește cu această nostalgie a originarului, conștient că nu se poate întoarce cu adevărat în trecut, dar pe acesta poate să-l aducă în prezent. El pornește într-o expediție, și ca orice călătorie importantă trădează nevoia de schimbare interioară profundă. Bizanțul se va dovedi un prim pas al degradării gândirii mitice grecești, tendință care va cuprinde tot spațiul european: „civilizația noastră occidentală s-a manifestat foarte demistificator și iconoclast. Mitul a fost renegat și tolerat ca alcătuiind <<unu la sută>> din gândirea pragmatică. [...] Diverse mituri eclipsate recuperează miturile de odinioară și creează epistema de azi, iar savanți aflați în avangarda cunoașterii devin conștienți de relativitatea constitutivă a adevărilor științifice și de realitatea perenă a miturilor”¹². Ideea sa concordă cu cea a lui René Guénon în privința fragmentarismului gândirii moderne occidentale: „Așa se face că toate sistemele filosofice ale Occidentului modern sunt la fel de neputincioase din punct de vedere metafizic, adică universal”¹³ pentru că sunt concepute ca sisteme relativ închise, majoritatea refuzând matca universalului ilimitat. Gândirea modernă este în pericol să piardă sensul unității reprezentării și fără întoarcerea în trecut, el nu poate fi recâștigat.

¹⁰ Ibidem, p. 9.

¹¹ Ibidem, p. 13-14.

¹² Gilbert Durand, *Introducere în mitologie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2004, p.39.

¹³ René Guénon, *Stările multiple ale ființei*, Ed. Aion, Oradea, 2006, p. 20.

Sucesiunea secolelor a demonstrat că dincolo de dogme în succesiunea sau în paralelismul lor, există un adevăr comun al devenirii universale. Decodarea semnelor naturii nu mai este un mod de viață cotidiană; prorocirea lui Decheneu s-a împlinit, lumea s-a desacralizat în falii succesive, ale căror legături fragile sunt păstrate de inițiați: „Oamenii de rând nu cunosc glasul paserilor și al dobitoacelor, pe când aleșii anumiți ai lui Dumnezeu află toate și știu să oprească și să sloboadă stihiiile”¹⁴.

Egiptul este locul unei duble încercări: trebuie să-și șlefuiască forțele de cunoaștere prin exercițiu, pentru că talentele sale nu sunt suficiente pentru a deveni următorul Decheneu și trebuie, tot prin exercițiu, să-și înfrângă pornirile trupești. Simbolistica labirintului implică și prezența unei răscruci, iar Egiptul joacă și acest rol. Romanul acordă un spațiu foarte restrâns marelui eveniment, pentru că, fiind o inițiere interioară, este tratată cu discreția pe care o merită orice lucru al spațiului privat; în schimb, inițierea în istorie prin Bizanț, devine chintesență a civilizațiilor europene și orientale. Bizanțul este materia dincolo de care trebuie să învețe să vadă, dar va fi și experiența dureroasă a iubirii – tot o formă de renunțare, de care avea nevoie înainte de retragerea în muntele din Dacia.

Episcopul Platon din Bizanț are, de asemenea, un nume simbolic, pentru că filosofia sa este expresia unității de gândire universale, având evidente puncte de contact cu scrierile biblice. Plecarea lui Kesarion din Dacia este plecarea din mit în istorie – Bizanțul, simțind că istoria va invada și spațiul său, astfel că efortul protejării – iar când acest lucru nu va mai fi posibil, al conservării lumii sale va fi foarte mare. Aici are revelația zădărnicii oricărei măriți în absența luminii interioare, care vede dincolo de efemerul evenimentului; astfel este tânărul bazileu, pentru totdeauna nefericit prizonier al istoriei: „Moartea nu-i decât un popas, slăvită Doamnă, i-am răspuns. Ceea ce pare un sfârșit nu-i decât alt început. Deci fiul împărătesc urmează legea lutului; lumina cea deapaururi n-o poate bănuși; va pipăi până la sfârșitul timpului său.”¹⁵, iar când se schimbă vremelnicii împărați, Kesarion deja a înțeles că „stelele stau în alcătuirile lor și soarele e același”¹⁶. Împărăteasa Maria din Amnia și Kesarion Breb au un destin aparte, fiecare urmându-și legămintele în pofida inimii, urmând forme diferite de asceză, părăsind Bizanțul. Semnificația *crengii de aur* este, în istoria culturală, una a inițierii; în mitologiile grecești și orientale această creangă este una materială – vâscul - , cu diverse semnificații. La Sadoveanu, sintagma apare o singură dată, îmbogățind semnificația acestui mit într-un mod neașteptat: este inițierea în imaterial, este victoria ideii, a sentimentului eternizat în lupta cu materia: „Iată, ne vom despărți. Se va desface și amăgirea

¹⁴ Mihail Sadoveanu, idem, p. 153.

¹⁵ Mihail Sadoveanu, idem, p. 98.

¹⁶ Ibidem, p. 118.

care se numește trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp.

Împărățița veni și-și plecă fruntea pe umărul egipteanului¹⁷ – cum îl numeau pe dacul Kesarion Breb după lunga ședere în templele egiptene. Acum este gata de a face drumul invers, după ce s-a învins pe sine cel vulnerabil.

Gândirea mitică sadoveniană se întâlnește cu cea a parnasianului francez Leconte de Lisle, care considera că epoca de aur a omenirii a apus odată cu antichitatea, iar tot ceea ce a urmat a fost o succesiune de epoci barbare. Cartea, cu evident conținut ezoteric, revigorează un mit universal – al crengii de aur -, nu în raporturile magiei cu religia, cu cultele păgâne, ci în relația omului cu sine, fundamentală pentru rolul de Mare Preot pentru care se pregătește.

Bibliografie

- Benoist, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Ed. Humanitas, București, 1995
Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri, vol. III*, Ed. Artemis, București, 1994
Durand, Gilbert, *Introducere în mitodologie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2004
Guénon, René, *Stările multiple ale ființei*, Ed. Aion, Oradea, 2006
Liiceanu, Gabriel, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filosofia culturii*, Ed. Humanitas, București, 2005
Sadoveanu, Mihail, *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1986
Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990
Frazer, James G., *Creanga de aur, vol. I-II*, Ed. Minerva, București, 1980

¹⁷ Ibidem, p. 144.